

miejsowościach o zabudowie rozproszonej oraz niedużej liczbie mieszkańców. W tym systemie oczyszczania możliwe jest podłączenie kilku gospodarstw do jednej oczyszczalni.

Ograniczeniem budowy oczyszczalni przyzagrodowych może być brak miejsca dla ich lokalizacji.

Na polskim rynku jest wiele firm oferujących indywidualne oczyszczalnie ścieków. W celu określenia jaki system kanalizacji jest korzystniejszy ekonomicznie na obszarze poszczególnych wsi gminy Grunwald możemy posłużyć się wzorem opracowanym przez profesora Ryszarda Błażejewskiego z Akademii Rolniczej w Poznaniu. Porównuje on jednostkowe (na 1 gospodarstwo) nakłady inwestycyjne i koszty eksploatacji obu systemów według równania:

$$(L_{gr} \times C_k + Q_d \times C_{id})(r + s) + Q_d \times C_s \times 365 = Q_d \times C_{lm} \times (r + s) + K_e$$

gdzie:

L_{gr} - długość kolektora przypadająca na jedno gospodarstwo,

C_k - cena 1 metra kolektora kanalizacji zbiorczej,

Q_d - dobową ilość ścieków bytowo-gospodarczych z 1 gospodarstwa,

C_{id} - nakłady inwestycyjne na 1m^3 /dobę,

r - stopa dyskontowa (zależy od bankowej stopy procentowej i czasu spłaty kredytu),

s - stopa amortyzacji (do 4% wartości środków trwałych),

C_s - opłata za odprowadzenie 1m^3 ścieków kanalizacji,

C_{lm} - nakłady inwestycyjne na $1\text{m}^3/\text{d}$ przepustowości oczyszczalni przydomowej,

K_e - roczne koszty eksploatacji oczyszczalni przydomowej.

Profesor Błażejewski zwrócił szczególną uwagę na długość kolektora kanalizacyjnego (L_{gr}) przypadającego na jedno gospodarstwo, powyżej której bardziej opłaca się wybudować przydomową oczyszczalnię ścieków. Przykładowo dla poziomu cen z IV kwartału 1998 roku i sumy stóp $r+s=0,14$ średnia długość kolektora grawitacyjnego, o średnicy 200 mm, wynosiłaby 17 metrów. Jest to wielkość graniczna powyżej, której koszt kolektora przewyższa koszt budowy przyzagrodowej oczyszczalni ścieków. Przy zabudowie skupionej powyższa wartość L_{gr} będzie wynosiła przy szerokości działek około 34 metry ($2L_{gr}$).

W większości miejscowości przydomowe oczyszczalnie ścieków będą pod względem kosztów bardziej atrakcyjne niż kanalizacja zbiorcza.

W miejscowościach położonych w pobliżu rzek i jezior powinno wykluczyć się możliwość budowy bez zbiorowych lub indywidualnych systemów kanalizacji. We wsiach posiadających zabudowę skupioną należy rozpatrzyć możliwość wyboru jednego z systemu kanalizacji zbiorowej biorąc pod uwagę koszty realizacji inwestycji. Gmina powinna wdrożyć we współpracy z innymi gminami oraz władzami powiatowymi system monitoringu obszarów bezpośrednio przylegających do brzegów jezior i rzek zapobiegający niekontrolowanemu zanieczyszczeniu wód.

DZIAŁANIA:

- inwestycje związane z budową systemów kanalizacyjnych,
- budowa oczyszczalni ścieków zbiorczych i indywidualnych,
- przygotowanie planów budowy systemów oczyszczania ścieków dla poszczególnych miejscowości gminy Grunwald,

MIERNIKI:

- liczba przyłączy do kanalizacji sieciowej,
- ilość oczyszczonych ścieków,
- liczba przyzagrodowych oczyszczalni ścieków,
- wzrost ilości miejscowości gminy Grunwald z rozwiązaniem problemem ścieków.

CEL OPERACYJNY 1.5.

Zwiększenie ilości abonentów telefonicznych na obszarze gminy

Dostępność usług telekomunikacyjnych świadczy o stopniu rozwoju obszarów wiejskich. Przyczynia się ona do uatrakcyjnienia terenów gminy dla rozwoju przedsiębiorczości, rozwoju turystyki.

DZIAŁANIA:

- rozbudowa sieci telekomunikacyjnej na terenie gminy.

MIERNIKI:

- liczba nowych abonentów,

CEL OPERACYJNY 1.6.

Rozbudowa i modernizacja dróg.

Opis szczegółowy zawarty został przy czwartym celu strategicznym.

CEL OPERACYJNY 1.7.

Modernizacja i rozbudowa sieci energetycznej na obszarze gminy.

Ma on zadanie zwiększyć jakość i efektywność dostaw energii, w tym wykorzystanie lokalnych nośników energii oraz uatrakcyjnić obszary gminy.

DZIAŁANIA:

- budowa i modernizacja sieci energetycznej (reelektryfikacja),
- wykorzystanie lokalnych źródeł energii.

CEL STRATEGICZNY NR II

POPRAWA WARUNKÓW ŻYCIA MIESZKAŃCÓW GMINY GRUNWALD

CEL OPERACYJNY 2.1.:

Poprawa a przynajmniej nie pogarszanie stanu zdrowia mieszkańców

Gmina starając się zapewnić dobrą jakość życia mieszkańców powinna interesować się zakresem usług medycznych świadczonych na jej terenie oraz wpływać na jakość tych usług. Jednym z głównych zadań stojących przed władzami gminy jest kreowanie wśród mieszkańców (szczególnie wśród dzieci i młodzieży) zdrowego stylu życia.

Władze gminy powinny dokonać analizy i opracować długofalowy plan rozwoju usług medycznych, z uwzględnieniem potrzeb inwestycyjnych oraz zapotrzebowania na takie usługi w poszczególnych częściach gminy. Pierwszym etapem takiej analizy powinno być opracowanie zasad udostępniania istniejącej bazy materialnej placówek ochrony zdrowia dla rozwoju pełnopłatnych usług medycznych, niedostępnych w ofercie miejscowej - publicznej opieki zdrowotnej

DZIAŁANIA:

- udział gminy w poprawianiu działania lecznictwa otwartego
- wspieranie profilaktycznych programów zdrowotnych,
- inicjowanie programów pomocy osobom starszym i niepełnosprawnym
- pomoc w działaniach ośrodków zdrowia służąca poprawie ich funkcjonowania

- wspieranie fundacji mających za cel poprawę stanu zdrowia mieszkańców

CEL OPERACYJNY 2.2.:

Poprawa bezpieczeństwa publicznego

Problem bezpieczeństwa publicznego winien być potraktowany w sposób szczególny przez władze gminy wobec narastających zjawisk zagrożenia przestępczością, zagrożeń pożarowych i wzrost liczby wypadków komunikacyjnych. W rozwiązywanie tych problemów winny aktywnie włączyć się obok policji, straży państwowej władze gminne, szkoły, organizacje kościelne i społeczne.

DZIAŁANIA:

- współpraca z instytucjami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo publiczne,
- zwiększenie aktywności społeczeństwa mającej na celu podniesienie bezpieczeństwa.
- pomoc finansowa władz gminy w doposażeniu sprzętowym oraz działaniach prewencyjnych policji i straży pożarnej.

CEL OPERACYJNY 2.3.:

Zmniejszenie bezrobocia wśród mieszkańców gminy

Wysoki poziom bezrobocia jest jednym z głównych problemów gminy Grunwald. Warto zauważyć, że wraz z procesami modernizacji rolnictwa następować będzie dalsze zmniejszenie zapotrzebowania na siłę roboczą w rolnictwie. Niezbędne staje się więc tworzenie dodatkowych możliwości uzyskania docho-

dów przez rolników i mieszkańców gminy. W gminie powinny powstawać przedsięwzięcia tworzące trwałe miejsce pracy oraz poszerzające działalność gospodarstw rolnych. Do najistotniejszych kierunków działań zmierzających do ograniczania bezrobocia agrarnego na terenie gminy należy zaliczyć:

- zmianę struktury agrarnej poprzez tworzenie silnych ekonomicznie prywatnych gospodarstw rolnych;
- przyspieszenie procesów przekształceń przedsiębiorstw rolnych przejętych przez Agencję Własność Rolnej Skarbu Państwa;
- przebudowa wsi w sposób umożliwiający tworzenie nowych miejsc pracy ;
- inwestowanie w kapitał ludzki na terenie gminy;
- rozwój przetwórstwa rolnego dobranego do specyfiki produkcji rolnej gminy;
- rozwój usług;
- pomoc w uzyskaniu zawodów świadczących usługi rzemieślnicze - tradycyjne (np. garncarstwo, kowalstwo, zduniarstwo).

Efektom tych działań powinno być ożywienie gospodarcze oraz spadek bezrobocia. Wpłynąć one mogą również na proces rozwoju gminy oparty na zasadach rozwoju zrównoważonego. Większość wyżej wymienionych działań ma charakter systemowy, czyli ich realizacja jest możliwa tylko poprzez rozwiązania na szczeblu rządowym.

DZIAŁANIA:

- pomoc organizacjom i stowarzyszeniom bezrobotnych z terenu gminy (założenie).
- stworzenie banku informacji o bieżących i przyszłych potrzebach zakładów pracy w zakresie zatrudnienia
- przygotowanie absolwentów do prowadzenia samodzielnie działalności gospodarczej.
- inwestowanie w kapitał ludzki na terenie gminy poprzez wspomaganie systemu szkoleń osób pozostających bez pracy.

CEL OPERACYJNY 2.4.

Doskonalenie systemu pomocy społecznej (dążenie do współpracy z fundacjami, stowarzyszeniami, organizacjami charytatywnymi itp.)

DZIAŁANIA:

- stały monitoring potrzeb socjalnych,
- opracowanie kompleksowego programu przeciwdziałania patologiom społecznym,

CEL OPERACYJNY 2.5.

Zachowanie walorów środowiska naturalnego

Na terenie gminy Grunwald nie występuje zagrożenie dużego zanieczyszczenia powietrza. Jedynymi źródłami zanieczyszczenia powietrza są kotłownie węglowe oraz paleniska domowe znajdujące się na obszarze gminy. Obszar gminy Grunwald nie jest wolny również od zagrożeń związanych z zanieczyszczeniem powietrza płynącego z południa i centrum kraju oraz z północnego zachodu i północy. Są to jednak wpływy mało znaczące.

Teren gminy Grunwald jest terenem dość silnie urzeźbionym i o dość dużej zmienności glebowej dlatego też, na tym terenie widoczna jest degradacja gleb. Objawia się ona w postaci erozji wodnej powierzchniowej, polegającej na przemieszczaniu się najurodzajniejszych mas gleby, zwłaszcza w czasie ulewnych deszczy i roztopów wiosennych. Ogromne masy gleby spływają z wyższych miejsc i spływają zbiorniki wodne i dolinki. Częściowa dewastacja gleb nastąpiła w wyniku odwadniających melioracji rolnych. Negatywny wpływ na gleby mają również nieracjonalnie stosowane nawozy sztuczne i chemiczne środki ochrony roślin.

Badania zawartości metali ciężkich w glebach gminy Grunwald jak i całego byłego województwa olsztyńskiego w latach 1992-1993 zostały przeprowadzone przez Okręgową Stację Chemiczno-Rolniczą w Olsztynie. Zawartość poszczególnych metali oraz stopień zanieczyszczenia nimi gleb przedstawiono w tabeli 15. Z danych tam zawartych wynika, że gleby byłego województwa olsztyńskiego zawierają metale ciężkie na poziomie neutralnym (poziom zero). Poziom zero świadczy o braku zanieczyszczenia gleb, co umożliwia produkcję nie skażonej roślinności. Większe ilości metali ciężkich mogą znajdować się w glebach przy drodze E7.

Zanieczyszczenie gleb metalami ciężkimi w byłym województwie olsztyńskim.

Tabela 15.

Stopień Zanieczyszczenia	% zbadanych punktów terenowych				
	miedź	Cynk	nikiel	kadm	Ołów
Stopień 0	99,8	85,7	98,7	96,4	97,9
Stopień I	0,2	12,8	1,8	3,6	2,3
Stopień II	-	1,5	-	-	-
Stopień III-V	-	-	-	-	-

Źródło: Raport o stanie środowiska województwa olsztyńskiego 1994r.

sąsiednimi gminami. Dotyczy to w szczególności ochrony wód powierzchniowych i składowania odpadów stałych.

DZIAŁANIA:

- tworzenie stref ochronnych wokół rzek i jezior,
- tworzenie obszarów chronionego krajobrazu,
- działania zawarte w celu strategicznym nr 1.

Badania zawartości metali ciężkich w glebach gminy Grunwald jak i całego byłego województwa olsztyńskiego w latach 1992-1993 zostały przeprowadzone przez Okręgową Stację Chemiczno-Rolniczą w Olsztynie. Zawartość poszczególnych metali oraz stopień zanieczyszczenia nimi gleb przedstawiono w tabeli 15. Z danych tam zawartych wynika, że gleby byłego województwa olsztyńskiego zawierają metale ciężkie na poziomie neutralnym (poziom zero). Poziom zero świadczy o braku zanieczyszczenia gleb, co umożliwia produkcję nie skażonej roślinności. Większe ilości metali ciężkich mogą znajdować się w glebach przy drodze E7.

Zanieczyszczenie gleb metalami ciężkimi w byłym województwie olsztyńskim.

Tabela 15.

Stopień Zanieczyszczenia	% zbadanych punktów terenowych				
	miedź	Cynk	nikiel	kadm	Ołów
Stopień 0	99,8	85,7	98,7	96,4	97,9
Stopień I	0,2	12,8	1,8	3,6	2,3
Stopień II	-	1,5	-	-	-
Stopień III-V	-	-	-	-	-

Źródło: Raport o stanie środowiska województwa olsztyńskiego 1994r.

sąsiednimi gminami. Dotyczy to w szczególności ochrony wód powierzchniowych i składowania odpadów stałych.

DZIAŁANIA:

- tworzenie stref ochronnych wokół rzek i jezior,
- tworzenie obszarów chronionego krajobrazu,
- działania zawarte w celu strategicznym nr 1.

CEL STRATEGICZNY NR III

TWORZENIE I UTRZYMANIE MIEJSC PRACY NA TERENIE GMI-

CEL OPERACYJNY 3.1.

Poprawa infrastruktury wiejskiej wpływającej na rozwój przedsiębiorczości.

Zadaniem tego celu są działania mające wspierać poprawę konkurencyjności gminy jako miejsca zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej. Niski poziom rozwoju infrastruktury wiejskiej zniechęca potencjalnych inwestorów do podejmowania działalności gospodarczej na obszarze gminy.

DZIAŁANIA:

- inwestycje poprawiające dostępność i jakość wody,
- zagospodarowanie ścieków (kanalizacja, oczyszczalnie ścieków),
- utylizacja odpadów stałych,
- poprawa zaopatrzenia w energię,
- rozwój usług telekomunikacyjnych.

CEL OPERACYJNY 3.2.:

Wspieranie działalności gospodarczej na terenie gminy.

Stworzenie warunków dla intensywnej działalności gospodarczej i inwestycji na terenie gminy powinno być określane poprzez:

- wydzielenie stref rozwoju gospodarczego

- rozwijanie infrastruktury technicznej na terenach przeznaczonych pod zorganizowaną działalność gospodarczą
- określenie systemu zachęt dla przedsiębiorców
- wsparcie dla instytucji i organizacji działających na rzecz rozwoju gospodarczego i rozwoju MSP (małych i średnich przedsiębiorstw).

Narzędzia, które posiada gmina w tym zakresie to:

- długoterminowe ulgi i zwolnienia z podatków i opłat
- promocja gospodarcza wspierana przez samorząd lokalny - w tym konkursy na najlepszy produkt gminy w kilku kategoriach np. turystyka, usługi, handel, przemysł)
- ścieżka obsługi inwestorów - ułatwienia w załatwianiu formalności
- zwolnienia z podatku od nieruchomości dla osób prowadzących działalność w dziedzinie turystyki wykorzystujących własne domy pensjonaty, pokoje gościnne)

Zorganizowanie wspierania przedsiębiorczości w gminie, informacji gospodarczej i doradztwa na terenie gminy może mieć szanse realizacji poprzez utworzenie jednej z niżej wymienionej instytucji:

- Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości:
- Biuro Szkoleń
- Zespół Pozyskania Funduszy (fundraiser)
- Bank Informacji Gospodarczej
- Fundusz Rozwoju Przedsiębiorczości.

Gmina może również wspierać działania polegające na tworzeniu instytucji, których celem będzie rozwój lokalnej przedsiębiorczości. Do tych instytucji należą:

- lokalne agencje rozwoju,
- inkubatory przedsiębiorczości,
- banki informacji o lokalnej przedsiębiorczości,
- grupy producenckie

Wyżej wymienione instytucje mogą być tworzone przez gminę lub przez związki gmin.

Czynniki wewnętrzne ograniczeń rozwoju gminy to między innymi:

- brak wizji rozwoju gminy,
- monofunkcyjność gospodarcza wynikająca z dominacji rolnictwa,
- brak tradycji przedsiębiorczości na terenie gminy,

Powstanie lokalnej przedsiębiorczości na terenie gminy Grunwald powinno przynieść społeczności lokalnej korzyści społeczne i gospodarcze:

- poprawa jakości życia społeczności lokalnej poprzez uzyskanie dodatkowych dochodów,
- wzrost liczby przedsiębiorstw wyspecjalizowanych w dziedzinach najbardziej odpowiadających lokalnym uwarunkowaniom,
- pozyskiwanie nowych miejsc pracy,
- stworzenie nowej oferty handlowej dla lokalnej społeczności,
- wzrost przedsiębiorczości społeczności lokalnej,
- integrowanie się lokalnego "biznesu",
- zmniejszanie odpływu lokalnej siły roboczej,
- pozyskanie nowych miejsc pracy dla członków rodzin rolników, co pozwoli ograniczyć utajone bezrobocie na wsi,
- zdobycie przez rolników i członków ich rodzin doświadczenia niezbędnego do odnoszenia sukcesu w warunkach gospodarki rynkowej.

CEL OPERACYJNY 3.3.

Zwiększenie zatrudnienia w przemyśle rolno-spożywczym poprzez stworzenia warunków zachęcających do inwestowania w gminie

Do najczęściej spotykanych instrumentów mających na celu promocję przedsiębiorczości w gminie należą:

1. instrumenty marketingowe, takie jak:

- promocja gminy w środkach masowego przekazu,
- publicity gminy w środkach masowego przekazu,
- publikowanie w środkach masowego przekazu ofert zachęcających do podjęcia działalności gospodarczej w gminie.

2. instrumenty podatkowe (w strategii rozwoju nie są określane stawki podatków lokalnych ale w celach strategicznych należy określić politykę budżetową gminy), takie jak:

- podatki od nieruchomości,
- opłaty lokalne,
- opłaty za korzystanie z urządzeń i własności gminy,
- czynsze za lokale,
- podatek rolny i leśny.

3. instrumenty lokalizacyjne

- podawanie do publicznej wiadomości ofert zagospodarowania wolnych działek,
- określanie warunków zagospodarowania działek,
- pomoc inwestorów w postępowaniu lokalizacyjnym,

- tworzenie sprzyjających warunków dostępu do infrastruktury,

4. instrumenty w zakresie ochrony środowiska:

- zorganizowanie wywozu odpadów stałych,
- modernizacja kotłowni opalanych węglem na opalane olejem opałowym lub gazem,
- budowa mogilników dla odpadów szczególnie niebezpiecznych np. środków ochrony roślin,
- budowa systemów kanalizacji indywidualnej i zbiorowej.

5. instrumenty rozwoju rolnictwa (ważne dla rozwoju gmin wiejskich):

- wprowadzenie w produkcji rolnej zasad rolnictwa zintegrowanego i ekologicznego,
- wzmocnienie, ochranianie i naturalizacja obszarów leśnych,
- wykorzystanie walorów przyrodniczych oraz kulturalnych dla rozwoju agroturystyki.

6. instrumenty polityki społecznej:

- zmniejszenie bezrobocia,
- zwiększenie zatrudnienia w przemyśle rolno-spożywczym,
- wzrost dochodów ludności z działalności pozarolniczej,
- poprawa warunków życia ludności,
- poprawa warunków mieszkaniowych,
- poprawa stanu zdrowia,

- poprawa bezpieczeństwa publicznego.

CEL OPERACYJNY 3.4.

Rozwój turystyki pobytowej

Gmina Grunwald posiada wiele atrakcji turystycznych, które znajdują się na jej terenie. Na polach Grunwaldu w 1410 roku doszło do wielkiej bitwy między wojskami dowodzonymi przez króla polskiego Władysława Jagiełłę i wojskami Zakonu Krzyżackiego. W sezonie Muzeum Bitwy Grunwaldzkiej odwiedza około 100 tys. turystów. Corocznie, 15 lipca odbywają się tam imprezy rocznicowe. Celowe wydaje się wypracowanie programu obchodów tej bitwy, programu przedsięwzięć turystycznych oraz programu działań przyszłościowych (w tym inwestycyjnych) zmierzających do wykorzystania Grunwaldu dla rozwoju turystyki i budowania atrakcyjności gminy. Głównym zadaniem gminy oraz jej mieszkańców jest utrzymanie przybywających do gminy turystów przez dłuższy czas.

Gmina Grunwald przyciąga gości nie tylko zabytkami, których jest około 30, ale także malowniczymi krajobrazami.. W południowej części gminy, położone są największe jeziora: Mielno, Tymawskie, Omin i Lubień. Gmina Grunwald posiada możliwości do rozwoju turystyki ale wykorzystanie ich zależy głównie od stopnia zainteresowania władz samorządowych i mieszkańców gminy. Zakładając, że warunek ten w gminie Grunwald jest spełniony (wyniki sondażu społecznego ukazały szansę rozwoju gminy jako gminę turystyczną) należy podjąć odpowiednie działania aktywizacyjne uzależnione od charakteru gminy.

Działania te możemy podzielić na:

- **organizacyjno-kadrowe**, celem których jest stworzenie organizacyjnych podstaw i koordynacja rozwoju przemysłu turystycznego w gminie.

- **popularyzatorskie**, celem których jest uświadomienie mieszkańcom korzyści wynikających z rozwoju turystyki, stworzenie zachęt do inwestowania w tej dziedzinie i rozwijanie przychylnego nastawienia do turystów.
- **prawne**, które głównie dotyczą tworzenia przepisów lokalnych co do planów przestrzennego zagospodarowania.
- **promocyjne**, celem tych działań jest spopularyzowanie gminy na rynku turystycznym.
- **ofertowe** – celem tych działań jest poszukiwanie inwestorów i zachęcenie ich do inwestowania na terenie gminy.
- **w sferze komunalnej** – celem tych działań jest uporządkowanie oraz utrzymanie ogólnego ładu i estetycznego wyglądu, a także ukształtowanie oryginalnej przestrzeni turystycznej danej gminy (image).

Propozycje konkretnych działań:-

- opracowanie koncepcji rozwoju przemysłu turystycznego w gminie,
- organizacja imprez odbywających się na terenie gminy (oprócz dorocznych imprez odbywających się 15 lipca)
- stymulowanie rozwoju produkcji pamiątek turystycznych związanych z terenem gminy (szczególnie Grunwaldem),
- utworzenie gminnej bazy danych dotyczącej produktów turystycznych,
- organizacja sołeckich spotkań popularyzatorskich dotyczących turystyki, agroturystyki, ekoturystyki,
- opracowanie koncepcji promocji (targi turystyczne itp.),
- opracowanie pakietu ofert inwestycyjnych,
- utrzymanie ogólnego ładu i porządku publicznego,
- weryfikacja rozwiązań komunikacyjnych gminy pod kątem obsługi ruchu turystycznego.

CEL OPERACYJNY 3.5.

Dążenie do wzrostu dochodów mieszkańców gminy z działalności poza rolniczej

Do najistotniejszych kierunków działań zmierzających do ograniczania bezrobocia agrarnego na terenie gminy oraz zwiększenia dochodów z działalności poza rolniczej należy zaliczyć:

- zmianę struktury agrarnej poprzez tworzenie silnych ekonomicznie prywatnych gospodarstw rolnych;
- przyspieszenie procesów przekształceń przedsiębiorstw rolnych przejętych przez Agencję Własność Rolnej Skarbu Państwa;
- przebudowa wsi w sposób umożliwiający tworzenie nowych miejsc pracy ;
- inwestowanie w kapitał ludzki na terenie gminy;
- rozwój przetwórstwa rolnego dobranego do specyfiki produkcji rolnej gminy;
- rozwój usług.

Efektom tych działań powinno być ożywienie gospodarcze oraz spadek bezrobocia. Wpłynąć one mogą również na proces rozwoju gminy opartym na zasadach rozwoju zrównoważonego. Większość działań wymienionych powyżej wymaga rozwiązań systemowych w małym stopniu zależnym od władz gmin.

CEL OPERACYJNY 3.6.

Wykorzystanie walorów położenia, środowiska naturalnego i kulturowego w celu uruchomienia nowych dziedzin gospodarki rolnej (np. rolnictwo ekologiczne, agroturystyka, usługi itp.),

ROLNICTWO

Gmina Grunwald posiada znaczny potencjał do rozwoju rolnictwa. Wynika on z bardzo korzystnych warunków przyrodniczo-rolniczych oraz struktury